

Dito'Dito met Stoemp

Over de wegbereiders van het sociaal-artistieke credo en de onoverkomelijke catharsis

↳ GUY DERMUL

Eind vorig jaar organiseerde Dēmos samen met Lasso de studiedag ChanceArt, over cultuurbemiddeling voor en door mensen in armoede. Keynote speaker was Guy Dermul. We vroegen hem om met Diti'Dito te komen praten over zijn ervaringen. Guy werkte met Dito'Dito aan 'Stoemp', een voorstelling met kansarme jongeren uit verschillende Brusselse WMKJ's (Jeugdwerk met Maatschappelijk Kwetsbare kinderen en jongeren). Wat aangekondigd was als het relaas van het opzetten van artistieke projecten met jongeren in armoede, werd een eerlijk betoog over de kracht van het sociaal-artistieke credo en de onoverkomelijke catharsis die erop volgde: toneelspelers waren zij maar voor even, daarna terug de straat op; of terug naar 't school en daarna de straat op. Hieronder lees je de volledige toespraak van Guy Dermul. Verbeeld je bij het lezen een geëmotioneerd theatermens die het vuur van een volledige ploeg uitdraagt.

Mijn naam is Guy Dermul, ik maak deel uit van de artistieke ploeg van de KVS en bereid momenteel een project rond 'armoede' voor. Bij Dito'Dito, het toneelgezelschap waar ik sinds 1984 deel van uitmaakte en dat in 2006 opging in de KVS, werd het artistieke parcours doorkruist door sociale onderwerpen en ontmoetingen met gemeenschappen die men toen niet zo direct in Vlaamse theaterhuizen verwachtte. Zo creëerden we onder andere *Stoemp*, een voorstelling met kansarme jongeren uit de verschillende Brusselse WMKJ's. Ondanks het grote succes liep het traject niet altijd van een leien dakje en deed het ons achteraf twijfelen aan de zin van dergelijke projecten. Over die zin, noodzaak, doelstellingen en nevenwerkingen bij dergelijke artistieke projecten en over het op stapel staande 'armoedeproject' wil ik graag mijn verlangens en twijfels met u delen. Aan de hand van een korte geschiedenis die vertrekt

bij het werk van Dito'Dito en die nu zijn vervolg kent in de KVS, wil ik graag wat kanttekeningen plaatsen bij wat men in beleidstermen het 'sociaal-artistieke' noemt. Een term die onduidelijkheid schept, omdat ik mij als kunstenaar bezighoud met het creëren van artistiek werk. Dat is het credo. Daarnaast ben ik er wel van overtuigd dat een kunstenaar met alle zintuigen en gedachten midden in de maatschappij dient te staan en daar dus ook uitdrukking aan geeft. De ene misschien al explicieter dan de andere. Maar ieder individu draagt een maatschappelijke verantwoordelijkheid en zeker de wegbereider, de avant-gardist, die men kunstenaar pleegt te noemen.

IN DEN BEGINNE

Ik start mijn korte historie in 1991. Dito'Dito, Brussels toneelgezelschap, bestond toen al zeven jaar. Het was Zwarte Zondag, de verkiezingen van '91, de grote politieke opgang van uiterst rechts in Vlaanderen, die ons, kleine toneelkunstenaars, van onze sokken blies en voor het blok plaatste. De politieke werkelijkheid overtroefde elke mogelijke verbeelding inzake samenlevingscatastrofes. De trend van een onbehaaglijk maatschappelijk klimaat werd onomkeerbaar ingezet. Tot op vandaag, mogen we wel stellen. De huidige economische crisis viseert zoals gewoonlijk niet zij die ze veroorzaakten, de banken, maar zij die het nu al nauwelijks kunnen bolwerken. Voor wat hoort wat, en de luie arme werkloze zal het geweten hebben. Na 2 millennia beschaving is de mens er blijkbaar nog steeds niet van overtuigd dat elk individu, ongeacht waar hij of zij vandaan komt, recht heeft op een dak en op het strikte levensminimum.

In 1991 werd die verrechtsing in cijfers zichtbaar en wij, toneelmakers van Dito'Dito, die altijd beweerd hadden een diepgeworteld Brussels gezelschap te zijn, beseften toen meer dan ooit dat we dat verre van waren. We speelden onze voorstellingen steevast in het Nederlands in steevast hetzelfde Vlaamse theater met zijn bijhorende vaste kunstminnend publiek. Waar ik trouwens niets op tegen heb. Alleen waren we niet wat we beweerden te zijn. We werkten voor een Brussel dat allang niet meer de stad was van weleer. We leefden met andere woorden in een soort van verleden, iets waar de politiek trouwens nog altijd aan lijdt. Als we voor de stad en zijn bevolking wilden spelen, moesten we op een totaal andere manier gaan functioneren. En zo begonnen we eraan, een beetje halsoverkop, met veel goeie wil en zonder expertise. Het doel was duidelijk: de noodzaak om meer dan één gemeenschap te bereiken, zoals we tot dan toe hadden gedaan. Uit onze Vlaamse cocon breken, de wijde wereld in, ze lag aan onze voeten. "Als jullie niet naar ons komen, dan komen wij naar jullie." En zo geschiedde. We gingen onze voorstellingen ook in het Frans spelen, zochten toenadering tot Franstalige partners en gingen in samenwerking met wijkhuizen in de mindere fraaie wijken van de stad toneelworkshops geven of producties maken. Met veel vallen en opstaan. Want de vele workshops leidden tot niet zoveel, vonden we. Ze waren zeer tijdelijk en artistiek frustrerend. Daarom besloten we de atelierwerking en de reguliere toneelproductieprogrammering niet langer als twee verschillende disciplines te bekijken, maar als één en dezelfde. We wilden het werk voor onszelf, voor de atelierdeelnemers en voor het publiek zeer serieus nemen en het niet langer zien als een randactiviteit. Of we nu met onervaren amateurs in wijkhuizen

werkten of niet, het werk moest artistiek-kwalitatief tussen het reguliere toneelwerk kunnen staan. Dat was in die periode niet zo evident. Dito'Dito werd sowieso al argwanend door de subsidiënt gevolgd. Werken met amateurs en voorstellingen in het Frans spelen kwam de perceptie die de Vlaamse Gemeenschap van ons had niet echt ten goede. De VGC en het SIF, overheden die vanuit Brussel opereerden, begrepen veel beter onze demarche.

HIPHOP

In den beginne zochten we samen met de Beursschouwburg aansluiting bij de toen al zeer bloeiende Brusselse hiphopscène en maakten we in 1994 samen met een aantal rappers de voorstelling *'Fruit van rotte bomen / Les fruits de l'arbre maudit'*. We wilden laagdrempelig zijn, lieten de zogenaamde bourgeoiszetels uit de Beursschouwburg weghalen en speelden voor een staand publiek, zoals gebruikelijk bij concerten. De voorstelling werd een clash der culturen. De hiphoppers namen de ene helft van de zaal in en reageerden terstond op wat ze zagen – lees: maakten veel kabaal – terwijl de andere helft zittend werd ingenomen door het meer reguliere, stille theaterpubliek. Beide groepen ergerden zich aan mekaar, en wij, wij speelden door. De 'kampen' tekenden zich zeer zichtbaar af. Veel stigma's dus en nog veel werk aan de winkel. Zo werd het door de o zo gecodeerde hiphopachterban als blasfemie gezien dat Marokkaanse rappers met die witte én racistische Vlamingen bourgeoissteneel gingen maken. Maar alles went en na verloop van tijd en vooral hernieuwde samenwerking wonnen we ook hun harten. Continuïteit is een sleutelbegrip om tot tastbare resultaten te komen.

CADEAU

Na een tijdje kregen we eigenlijk vooral aanbiedingen. We werden door allochtone organisaties gevraagd om samen te werken. Dat was voor ons een groot cadeau en 'de' natuurlijke weg om de andere gemeenschappen te bereiken: door hen gevraagd worden. In 2000 maakten we de voorstelling *'J'y suis resté depuis / En daar ben ik gebleven'* op vraag van het vrouwenbuurthuis Cactus in Anderlecht, dat na de rellen in hun wijk allerlei positieve initiatieven ondernam om aan te tonen dat niet alles kommer en kwel was in Kuregem. De voorstelling ging in première in Théâtre les Tanneurs in de Marollenwijk. Vermits we met de spelers de voorstelling samen inhoudelijk uitbouwden, was het telkens belangrijk dat er veel tijd overheen ging, anderhalf jaar in dit geval.

De spelers kwamen uit twee verschillende workshops die we reeds voordien georganiseerd hadden in respectievelijk l'Avenir in St-Joost en Cactus in Kuregem, twee buurthuizen die elk een totaal verschillende werking hebben. We wilden de deelnemers aan de ateliers au sérieux nemen door hen letterlijk een podium te bieden: niet enkel het besloten podium van het buurthuis, maar ook dat van het toneelcircuit waar Dito'Dito zich gewoonlijk in bewoog. Tijdens de presentatie van die workshops liep de Beursschouwburg afgeladen vol met een publiek dat waarschijnlijk nog nooit in een theaterzaal verenigd was geweest. Die ervaring was voor ons niet alleen succesvol door de talrijke, veelal allochtone aanwezigen, maar ook door de openheid en de nieuwsgierigheid van de mensen die naar de presentaties kwamen kijken.

Een ervaring die we als toneelspelers in het courante circuit nog maar zelden meemaakten. Maar toch bleven we achteraf met een soort frustratie zitten, want onze droom was niet een aantal gettovoorstellingen te maken voor een gettopubliek (kunstpubliek, allochtonen-publiek...) in gettocircuits. Onze drijfveer was net tegen die verkaveling in te gaan en de publieken gemengd te zien. Zo hoopten we toen althans. Een hoop die ondertussen opgegeven is, of toch een andere invulling heeft gekregen. Daarover verder meer.

STOEMP, HET SUCCESVERHAAL

Alleen al met de vele deelnemers aan ateliers en met de spelers in de verschillende producties ontstond er een klein netwerk, maar ook met de verschillende buurthuizen die mekaar voorheen niet kenden.

Vooraf dat netwerk zou ons verder helpen. In 2000 kregen we de vraag van BRES en WMKJ (Werking Maatschappelijk Kwetsbare Jongeren) om voor hun zoveeljarig bestaan een voorstelling te maken met de jongeren uit de verschillende wijkhuizen. De KVS die tijdelijk in de Bottelarij in Molenbeek verbleef en haar lot aan de buurt had verbonden, stapte mee in de boot. Die omkadering zou voor dit megaproject van goudwaarde blijken. Want we wilden deze keer de artistieke lat hoger leggen. Voordien lieten we jongeren meestal ruwweg hun verhaal doen. Dit keer wilden we dat hun verhalen getransponeerd, geïmagineerd werden en door een auteur werden vormgegeven alvorens ze weer terug te geven aan de spelers. We vroegen aan zeven auteurs om ieder met één wijkhuis aan de slag te gaan. Ze waren vrij om te werken hoe ze wilden. De enige afspraak was dat we op 't einde van de rit een theatertekst van hen zouden ontvangen die de problematieken van de jongeren zou weerspiegelen. De resultaten waren zeer divers. Sommige auteurs hadden de jongeren zelf laten schrijven en vervulden slechts een stimulerende en corrigerende rol, andere schrijvers hadden zich werkelijk in het leven van de jongeren gemengd en maakten haast deel uit van hun wereld, en nog anderen vertaalden wat ze gedurende die maanden hadden beleefd dan weer heel associatief. Twee huizen en hun jongeren hielden het al snel voor bekeken en haakten af.

In een tweede fase organiseerden we in de Bottelarij een grote lezing voor publiek van alle teksten door de jongeren die hadden meegewerkt aan het project. Het werd een bij momenten chaotische, hilarische bedoening, maar soms ook een ontroerende. Het was mooi om zien hoe sommige gasten met de gebruikelijke grote bek voor een publiek helemaal door de mand zakten en, omgekeerd, al te schuchtere jongeren open bloeiden.

In een derde fase kregen de jongeren die mee wilden werken aan de uiteindelijke voorstelling een theaterworkshop, niet door onszelf gegeven, maar door mensen met een meer dansante en muzikale achtergrond.

In een vierde fase, de eigenlijke repetitiefase van de voorstelling, gingen we met een zeventiental jongeren uit drie van de zeven huizen aan de slag. Er ging geen selectieronde aan vooraf. Iedereen die wou, kon meedoen, maar moest zich wel engageren om er elke repetitie te zijn. Dat ging niet zonder slag of stoot, maar uiteindelijk zijn er slechts twee mensen afgevallen. Het vertrouwen winnen bleek niet zo makkelijk, en eerlijk gezegd was de première een dubbeltje op zijn kant. De boel had evengoed kunnen imploderen, maar het tegengestelde

gebeurde. Het deed deugd om iemand die bij de eerste lezing nauwelijks van zijn blad durfde op te kijken op de scène te zien stralen.

Het succes was groot, de zaal van de Bottelarij zat overvol met een zeer gemengd publiek. 'Stoemp' werd tot drie keer toe hernomen. De jongeren waren sinds onze eerste ontmoeting vijf jaar eerder ondertussen oudere jongeren geworden. We gingen met hen op tournee. De meesten waren nog nooit buiten Brussel geweest en kwamen zo voor het eerst in bijvoorbeeld Antwerpen of Mons. Hun wereld bleek zo groot als die van hun wijk.

STOEMP, DE TWEESPALT

Het lag in onze bedoeling om met dezelfde groep verder te gaan en met hen een nieuwe productie te maken, maar uiteindelijk bracht een tweespalt in het denken ons ertoe dat niet te doen. Bij de eerste herneming was er al iemand uitgestapt omdat ze vond dat ze te weinig betaald werd, en wij van de jongeren profiteerden. Nochtans hadden de spelers contracten op basis van het CAO van professionelen. Na al die tijd dachten we dat we hun volledige vertrouwen hadden gewonnen, maar dat bleek toch niet voor iedereen te gelden. Bovendien voelden we te weinig initiatief en drang om theater te maken en werden we constant in de positie van ordehandhaver en regelaar gedwongen, iets wat we er tijdens het hele proces zeer tegen onze zin hadden bijgenomen. Ondanks hun leeftijd bleven we met oudere pubers te maken hebben, voor wie de tijd heel afwachtend bleef stille staan. Na al die jaren van geven, verwachtten we ook wel eens iets terug te krijgen, oprechte interesse bijvoorbeeld. Dan bekruipt je het gevoel in een soort van bezigheidstherapie te zijn beland, in het louter sociale terrein waar je niet voor hebt gekozen en waar je ook niet voor onderlegt bent, trouwens. In de eerste plaats willen we goeie kunst maken die midden in de tijd staat en ook oog en oor heeft voor wat er zich aan de maatschappelijke rand afspeelt. Maar we moeten onszelf ook niets wijsmaken. We voelden na al die tijd samen te weinig motivatie en goesting om er verder tegenaan te gaan. Tegelijkertijd begon er zich door het succes van de voorstelling een soort van weinig aards vals professionalisme af te tekenen. Zo van: wij weten nu wel hoe je toneel moet maken, betaal ons maar alvast. Met andere woorden: het succes was fijn en het doet goed iemand die amper kan lezen daar ineens vol zelfvertrouwen een volle zaal te zien toespreken, il faut le faire, maar de balans sloeg al eens over naar het andere uiterste. Namelijk dat we blijkbaar met die productie voor sommigen ook valse verwachtingen geschapen hadden: acteur te zijn en daar goed hun brood mee verdienen. Verwachtingen die gezien hun situatie – schoolmoe en geen uitzicht op werk – zeer begrijpelijk waren. Maar niemand gaf blijk daar ook maar iets voor in de plaats te willen doen.

Bovendien: stel dat er één het in zijn hoofd zou halen om een theateropleiding te volgen. Hij of zij geraakt geen toneelschool binnen omdat hij of zij meestal vroegtijdig stopte met studeren en niet het nodige diploma kan voorleggen.

Neen, toneelspelers waren zij maar voor even, daarna terug de straat op, of terug naar 't school en daarna de straat op.

MAALSTROOM

De mogelijkheden om uit die maalstroom van leegheid, spijbelen en werkloosheid te ontsnappen, zijn in hun ogen nihil. 'Dromen zijn bedrog', lijken ze met die goeie ouwe schlager mee te zingen.

Natuurlijk zijn er ook veel fantastische en positieve kanten aan het 'Stoemp'-verhaal. Want er zijn er ondertussen wel degelijk uit die maalstroom ontsnapt. Hun zelfbeeld en -vertrouwen, ieders verantwoordelijkheid in het werken in groep, discipline, enzovoort kregen in ieder geval veel meer vorm.

Maar toch beslisten we er niet meteen een vervolg aan te breien of een gelijkaardig project te verwezenlijken.

Hoe onderbouwd een project ook mag zijn, hoe succesvol ook en niet in het minst voor henzelf. Toch geeft het een wrange nasmaak wrang om het traject dat je met de jongeren doormaakt stop te zetten. Het gesprek dat je samen opbouwde wordt afgebroken, hun toevluchtsoord verlaten. De groep zwemt weer uit en de individuen worden weer aan hun lot overgelaten. We hebben ze even uit de sleur gehaald om ze daarna weer te dumpen. Het project was dan wel veel minder tijdelijk dan voorheen en artistiek zeer bevredigend, maar het bleef een tijdelijk engagement. Dat is ook de reden waarom ik er niet meer op dezelfde manier wil aan beginnen. Ik geloof enkel nog in dat soort werk als het op een permanente manier gebeurt. Je laat kwetsbare mensen niet zomaar vallen omdat het project nu eenmaal afgelopen is en we terug over moeten gaan tot de orde van de dag en datgene waarvoor de KVS betoelaagd wordt: andere toneelvoorstellingen maken. Iets wat ik o zo graag doe en wil blijven doen. En wat mij belet in continuïteit te werken, terwijl het me onontbeerlijk lijkt voor dit soort projecten. Zoals Geert Six dat bijvoorbeeld doet met de Unie der Zorgelozen in Kortrijk en Reinhilde Declair met Tutti Fratelli in Antwerpen.

Dat wil niet zeggen dat de dromen op en vergaan zijn.

Een oude droom van Willy Thomas en mij is nog niet dood. Namelijk ooit op onze ouwe dag een toneelschooltje beginnen voor onbevoegden, toegankelijk voor ieder die dat wil. Mensen zoals de spelers van 'Stoemp' verder opleiden met een aangepast leerprogramma. Hen leren om uit hun vaak deprimerende verhalen hun kracht te putten en hun stem te laten schallen in deze stedelijke woestenij. Mensen zoals acteur Ben Hamidou Nabil Ben Yadir, die het heeft aangedurfd om voor zijn film 'Les Barons' te vechten, komen uit diezelfde sombere buurt als een groot deel van de 'Stoemp'-acteurs en worden op handen gedragen, maar krijgen te weinig opvolging. Een schooltje voor onbevoegden dus, maar dan is dat het werk en niets anders, en die keuze willen we niet maken. De honger naar andere toneeluitdagingen is voorlopig nog veel te groot.

ARMOEDE

Maar aansluiting zoeken bij wat er reilt en zeilt in de krochten van de stad en hoe we dat in de KVS kunnen zichtbaar maken, blijft van primordiaal belang.

In oktober 2010 staat er in de KVS een armoedemaand op stapel onder de titel *'Armwoede / Poverty / Pauvèrité'*. En ook binnen onze artistieke staf in de KVS laiden de discussies weer op over het al dan niet maken van voorstellingen 'met' armen op het toneel. Ik doe het alvast niet om de hiervoor geciteerde redenen en ga op zoek naar andere manieren om met de stad om te gaan.

Zo wil ik een voorstelling maken met teksten van JMH Berckmans zaliger. Een schrijver die weigerde te leven volgens de regels die hem maatschappelijk opgelegd werden en daardoor vrijwel meteen in diepe armoede terechtkwam en daarover zijn leven lang schreef. Maar hij was in de eerste plaats schrijver. Wat hij beleefde vertaalde hij naar een grauw maar poëtisch niveau, de verdichting van zijn werkelijkheid. In dezelfde voorstelling zal ook een tekst zitten van Patrick Declerck, Belg van geboorte maar zijn halve leven werkzaam als psychoanalyticus in Nanterre, de plek waar de in Parijs opgepikte daklozen gedropt worden. Hij schreef in 2005 het pamflet *'Le sang nouveau est arrivé'* over hoe alle verantwoordelijken, van welzijnswerkers tot politici, 'niet' omgaan met het fenomeen daklozen. Iemand die terminaal kanker heeft wordt verzorgd tot zijn laatste snik, een dakloze laat men 'creperen' terwijl hij nochtans ook ernstig ziek is. Want niemand kiest ervoor om op straat te leven zoals men er ook niet voor kiest om bijvoorbeeld schizofreen te zijn. Tot daar zeer kort door de bocht de synopsis van zijn betoog, gesteund op een vlijmscherpe analyse van het bestaande, of eerder de afwezigheid van een doortastend beleid.

Voor de KVS-armwoedemaand zullen we programmeren rond een stelling ontleend aan Ricardo Petrella, econoom en sinds decennia begaan met het wereldwaterkort. Zijn stelling luidt: *'Laat ons de armoede onwettig verklaren zoals in de 19de eeuw de slavernij onwettig is verklaard'*.

Dat er armoede bestaat, dat er cijfers dienaangaande ter inzage zijn, dat onder de huidige crisis de roep naar strengere hantering van de regels inzake het verkrijgen en behouden van vervangingsinkomens een feit is, is algemeen bekend. Hoe kan men armoede de wereld uithelpen? Hoe kan elk individu een menswaardig bestaan leiden? De armoedemaand lijkt ons een ideaal forum om 'grote' vragen te stellen en al dan niet 'utopische' antwoorden te bedenken. Ooit was de afschaffing van de slavernij namelijk ook utopisch. We willen de armoede onwettig verklaren en daarover discussiëren met mensen die in armoede leven en die kunnen getuigen, zonder ze in de rol van acteur te dwingen op een toneel voor een publiek. Zoals we dat ook niet vragen aan politici, welzijnswerkers, ervaringsdeskundigen, filosofen en academici, samen met wie we ook daarover een gesprek willen voeren.

Verder worden er niet alleen artistieke interventies gepland in de zalen, maar ook op cruciale plekken in de stad: de parlementen, van lokaal tot Europees, de kerstmarkt, 'Powerty On Ice', wie weet. Walter Hus die de Marollenopera zo prachtig vormgaf zal een straatmuzikantenorkest samenstellen: The All Stars Street Band, waarmee we een nieuwjaarsconcert zullen geven zonder *'Radetski mars'* en zonder smoking.

IN DEN BEGINNE 2

En belangrijker: de maand is geen eindpunt maar een beginpunt. Er wordt samen met mensen uit het veld nagedacht over hoe we het armoedeonderwerp permanent op de KVS-kaart kunnen zetten. De maand loopt van half december 2010 tot half januari 2011, toevallig wanneer het 'Jaar van de Armoede' afloopt. Laat dat een hoopvol teken zijn.

De KVS heeft als slogan in zijn beleidsverklaring dat het elke Brusselaar een goede reden wil geven om zich eenmaal per jaar naar onze schouwburg te begeven. Dat is een mooie gedachte. En anders dan bij Dito'Dito indertijd, waar het onze luide hoop was dat de verschillende publieken zouden verschuiven van de ene naar de andere voorstelling, de hoop dat het allochtonenpubliek uit de armste wijken van de stad mee zou verhuizen van *'J'y suis resté depuis'* naar een Shakespeare-voorstelling, ik zeg maar wat. Dat was nogal simpel gedacht. Wat ik nu belangrijker vind en waar we in de KVS hard aan werken, is het aanbod dermate divers, toegankelijk én interessant maken dat we meer en meer verschillende publieken bereiken.

Als stadstheater maak je voorstellingen voor de mensen die de stad bevolken. En die stad is op twintig jaar wat dat betreft totaal veranderd. Alleen doen vele actoren verder alsof dat niet zo is. En als de cijfers zeggen dat 50% van de Brusselse bevolking niet de Belgische nationaliteit heeft of zich na 1990 heeft laten naturaliseren, of dat 1 op 3 inwoners jonger is dan 30 bijvoorbeeld, of dat 1 op 3 senioren op de armoedegrens leeft en nu al 27% van de Brusselse bevolking onder die armoedegrens leeft, is het nogal schizofreen dat niet te willen zien en erkennen. KVS wil de ogen niet sluiten. Het wil een stadstheater zijn dat spreekt over en met de bewoners van haar stad en dat het noodzakelijk vindt het gebouw ook aan zijn bevolking terug te schenken.

Door onze wildste en meest artistieke ideeën over onderwerpen en inhouden constant te toetsen aan specialisten ter zake lijkt dit me een interessantere invulling van het sociaal-artistieke. Ieder blijft zelfstandig in zijn denken en handelen op zijn terrein, maar ze bevragen elkaar continu en besmetten mekaars werkingen. Concreet betekent dit bijvoorbeeld dat we voor onze armoedemaand met mensen uit de armoedesector samen nadenken over hoe we zo'n maand zinvol kunnen invullen. We willen het warm water niet uitvinden. Er zijn zoveel specialisten in de wereld die van mekaar bestaan en bevindingen niets afweten. Laat ons de koppen bij mekaar steken, mekaar bevragen, bestoken en explosieve/constructieve cocktails brouwen die de mensen weer zin geven om na te denken en te handelen: 'de armoede onwettig verklaren', bijvoorbeeld. Laat het de eerste beleidsdaad zijn van onze eerste president van Europa wanneer hij bij het afsluiten van het Jaar van de Armoede aantreedt.

Tot slot na deze poëtische gedachte, geen haiku van een politicus maar een citaat van JMH Berckmans, een man die bewezen heeft dat onaangepaste figuren zelfs in de kunstenwereld niet altijd gewaardeerd worden.

**Als zelfs de nacht je de rug
heeft toegekeerd
spring je maar eens binnen en
anders bel je maar,
ik ben altijd thuis en altijd
wakker (want ik kan niet meer
slapen van uitputting)
Soms zie ik het licht maar het is
altijd zwart**

**Mijn droom is te sterven in een
gestorven steeg,
temidden kinderen van vijftig,
als je door de nevel de nacht
niet meer ziet,
ik weet niet hoe jij sneeuwt,
maar ik sneeuw en schreeuw
naar de hemel toe.**

JMH Berckmans
